

تحلیل سندی و محتوایی این گروه از روایات

چنان که اشاره کردیم، روایات این گروه از سند معتبری برخوردار نیست؛ از این رو از منفردات این روایات (اگر انفرادی باشد) نمی‌توان بهره برد، لکن به دلیل استفاضه و همسویی با برخی روایات آتی در اصل این مضمون که «مخالفت با عامه، سنجه تقدیم و موافقت با عامه و اخبار و مذهب ایشان سنجه تاخیر است» قابل استناد است.

نکته قابل ذکر این که ما در این بخش صرفاً نظر به روایاتی داریم که این دو سنجه را برای تقدیم و تاخیر در وقت تعارض اخبار مطرح می‌کند؛ و نظر به روایاتی که این دو نهاد را سنجه تقدیم و تاخیر مطلقاً (حتی بدون فرض تعارض) قرار می‌دهد، نداریم. آن روایات را جداگانه در آینده مورد اشاره قرار خواهیم داد.

نیز چنان که اشاره کردیم به دلیل تعبیر مختلفی که راجع به مفعول مخالفت و موافقت آمده (خالفهم/وافق منهما مذهب العامة/وافق القوم/یوافق اخبارهم) باید در صورت امکان بین این تعبیر جمع کرد؛ مثلاً موافقت با قوم و با مذهب و با اخبار عامه را در خارج یکی دانست و مجموعه را در مقابل خالفهم (و خالف القوم)، قرار داد و الا بر فرض گسست این تعینات از یکدیگر (مثلاً گفت: گاه روایتی از شیعه، موافق روایات آنهاست نه موافق مذهب یا عرف عام عامه، همچنین در طرف مخالفت این گسست را داد)، تعامل با این روایات مشکل می‌شود.

آن چه بیان کردیم نکته‌ای در راستای انفتاح بحث و تامل در این باره بود و گرنه لازم است در وقت گفتگوی تفصیلی و استقلالی (نه استطرادی) از نهاد موافقت و مخالفت در این باره بیشتر صحبت کرد تا به قراری معین رسید. ان شاء الله تعالی.

مقارنه این گروه از روایات با روایات گذشته

نیاز به گفتن نیست که در روایات مورد بحث، اشاره‌ای به سنجه بودن صفات راوی، کیفیت موقعیت روایات متعارض نزد اصحاب (شهرت و شذوذ) موافقت یا مخالفت با کتاب و سنت و میل بیشتر حاکمان و قضات ایشان به یک طرف، نشده است. از این رو پرسشی که رخ می‌نماید وضعیت این سنجه‌ها با توجه به این روایات و - بالطبع - رابطه این گروه از روایات با روایات گذشته از این جهت است.

توجیه عدم ذکر سنجه‌های مذکور در روایات گذشته در این گروه از روایات

به نظر می‌رسد عدم ذکر سنجه‌های مورد اشاره در روایات گروه چهارم، دلیلی بر سنجه نبودن آن‌ها نیست. رابطه این روایات با یکدیگر از این جهت رابطه ساکت و مثبت است نه نافی و مثبت؛ قهراً ناهمسویی (ای) وجود نخواهد داشت تا به فکر علاج برآییم. علت نبود آن سنجه‌ها در روایات گروه اخیر هم می‌تواند به دلیل سکوت امام علیه السلام از ذکر آن سنجه‌ها (یا به دلیل اعتماد به گفتن‌های قبل در مثل روایت ابن‌حنظله و زراره¹ یا به دلیل رواج حداکثری سنجه موافقت و مخالفت با عامه نسبت به بقیه سنجه‌ها در زمان صدور روایات گروه چهارم) باشد.

البته نبود سنجه‌های مورد نظر در این روایات، نیز می‌تواند به دلیل انتخاب راویان این احادیث بوده باشد؛ چرا که چه بسا سنجه مورد نیاز، سنجه موافقت و مخالفت با عامه بوده است؛ بنابراین این تفاوت مستند به کار راویان است نه بیان ائمه علیهم السلام.

حاصل تحقیق تا این جا، اثبات همسویی (و رد ناهمسویی) روایات با یکدیگر در بیان مرجحات است.

5. برخی روایات دال بر سنجه بودن موافقت با کتاب و سنت و عدم آن و ساکت از بیان بقیه سنجه‌ها

به متن ذیل توجه کنید:

«... فما ورد علیکم من خبرین مختلفین فاعرضوهما علی کتاب الله فما کان فی کتاب الله موجوداً حلالاً او حراماً فاتبعوا ما وافق الکتاب و ما لم یکن فی الکتاب فاعرضوه علی سنن رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم فما کان فی السنة موجوداً منهياً عنه نهی حرام او مأمور به عن رسول الله (ص) أمر إلزام فاتبعوا ما وافق نهی رسول الله (ص) و أمره و ما کان فی السنة نهی إعافه او کراهه ثم کان الخبر الاخير خلافه فذاک رخصة فیما عافه رسول الله (ص) او کرهه و لم یحرمه فذلک الذی یسع الاخذ بهما جمیعا و بأیهما شئت وسعک الاختیار من باب التسلیم و الاتباع و الرد الی رسول الله (ص) و ما لم تجدوه فی شیء من هذه الوجوه فردوا إلینا علمه فنحن أولى بذلك و لا تقولوا فیہ بآرائکم و علیکم بالكف و التثبت و الوقوف و انتم طالبون باحثون حتی یأتیکم البیان من عندنا»².

گزارش از متن فوق و سند آن

متن فوق بخشی از یک روایت طولانی است که آن را احمد بن حسن میثمی از امام رضا علیه السلام نقل می‌کند.

1. روایت ابن‌حنظله از امام صادق علیه السلام، روایت زراره از امام باقر علیه السلام ولی سه روایت گروه چهارم به ترتیب: از امام صادق، امام کاظم و امام رضا علیهم السلام است.

2. وسائل الشیعة، ج 27، صفات القاضی، باب 9، ص 114 و 115، حدیث 21.